

Posudek vedoucího diplomové práce Samuela Zajíčka
„Pojetí látky u Plótína“
předkládané v roce 2016 na Ústavu filosofie a religionistiky FF UK

Samuel Zajíček si ve své práci vytyčil nesnadný úkol, a sice rozebrat a interpretovat Plótínovo pojetí látky. O nesnadný úkol se jedná z toho důvodu, že Plótínova vyjádření o látce jsou proslulá svou disparátností, s níž zápasili jak pozdější novoplatonici, tak moderní interpreti. Práce je však ambiciózní nejen svým obtížným tématem, ale především způsobem jeho zpracování. Jakkoli je totiž zhruba polovina práce tvořena důkladným historickým zkoumáním, jež analyzuje Plótínova tvrzení a jejich moderní interpretace, autor nakonec dospívá k závěru, že přímo z Plótínových vyjádření zcela koherentní pojetí látky získat nelze. Máme-li proto odpovědět na všechny otázky, které při rozboru všech těchto vyjádření vyvstaly, ale na něž text *Ennead* ani žádný z jejich moderních výkladů nenabízí jasné odpovědi, je podle autora třeba Plótínovo pojetí domyslet dál, než kam se Plótínos sám odvážil. Samuel Zajíček se tak ve své práci vymaňuje z čistě historického přístupu ve prospěch živého filosofického myšlení, které se v zájmu konsistence nebojí dospívat k závěrům, k nimž Plótínos sám nedospěl, a u nichž je dokonce otázkou, zda by je byl ochoten přijmout. Jakkoli kontroverzním se takovýto postup může jevit, autor se jej zhostil dle mého názoru brilantním způsobem a výsledná práce je po všech stránkách pozoruhodná.

1) Struktura argumentace

Celková argumentační struktura práce je naprosto jasná. Autor nejprve v kap. 2 rozebere argumentaci hlavních spisů, v nichž se Plótínos látce věnuje, čímž ukáže šíři přístupů, které u Plótína nacházíme. Poté v kap. 3 shrne všechny hlavní výklady moderních badatelů, přičemž vždy rozebírá jejich výhody a nevýhody, nikoli však v tom ohledu, nakolik odpovídají Plótínovým vlastním tvrzením (ta jsou sama příliš roztříštěná, a proto lze o některá z nich věrohodně opřít takřka každý solidně provedený výklad), ale především z hlediska systematického, tj. „nakolik se jim na jejich čtení daří budovat konsistentní interpretaci problému plótínovské látky“ (s. 35). Následně si začne chystat půdu pro svou vlastní interpretaci. Nejprve si v kap. 4 připraví půdu analýzou konceptu inteligibilní látky, jež má podle Plótína být inteligibilním vzorem látky smyslové, a lze proto čekat, že její přesné pochopení bude klíčové i pro pochopení látky smyslového světa. Poté se věnuje přesnému významu pojmu „duše“ u Plótína, neboť látka je duší plozena, a máme-li pochopit, jak přesně k tomu dochází, je třeba dobře rozumět tomu, jak Plótínos duši pojímá. Pro téma vzniku látky je zejména klíčový rozdíl mezi duší vyšší (hypostatické) a nižší (individuální), který je co do způsobu jejich chování obou tak velký, že lze dle autora tu nižší interpretovat jako svého druhu odlišnou hypostazi (což Plótínos sám v *Enn. V 2, 1.26* říká, byť jinde odmítá uznat hypostaze v přísném slova smyslu více než tři). Na tomto základě pak v ústřední kapitole 5 Samuel Zajíček může rozvinout svou vlastní interpretaci, podle níž smyslová látka – analogicky k látce inteligibilní – odpovídá aspektu vycházení oné nižší, individuální duše. Ve zbytku kapitoly pak ukazuje, jak toto pojetí pomáhá odpovědět na celou řadu otázek, jejichž palčivost byla předvedena v kap. 2–3, a jak umožňuje dosáhnout myšlenkové konsistence, která předčí jakoukoli konkurenční interpretaci.

Neméně jasná a průzračná je veškerá autorova dílčí argumentace. Text se skvěle čte, je výborně promyšlený, v každém okamžiku je zřejmé, proč autor říká to, co říká, jak to navazuje na to, co již bylo řečeno, a jak to připravuje půdu pro další výklad. Ocenit lze zejména schopnost nesmírně složitě otázky vyjádřit s maximální stručností, aniž by při tom utrpěla srozumitelnost.

2) Formální úroveň

Po formální stránce je práce zcela v pořádku. Je jazykově pěkná, gramaticky bezchybná, bibliografické odkazy jsou koherentní.

3) *Práce s prameny*

Práci s prameny nelze nic vytknout. Autor skvěle zná *Enneady* a po celou dobu na ně důsledně odkazuje, přičemž je samozřejmostí, že s nimi dokáže pracovat i v originále. Stejně tak dobře má nastudované moderní plóťínovské interpretace, jejichž pojetí dokáže nejen věrně shrnout, ale také kriticky promýšlet a upozorňovat na jeho případné meze a nezodpovězené otázky.

4) *Vlastní přínos*

V tomto bodě spatřuji největší sílu práce. Samuel Zajíček nepodává pouze školní rozbor, nýbrž přichází s originální interpretací, která je přesvědčivá a která ze systematického hlediska skutečně dokáže vystavět výrazně koherentnější metafyzický obraz než jakýkoli jiný výklad. Nevím o žádné jiné moderní práci, která by se s otázkou látky u Plótína poprala tak důkladně, a proto bych rozhodně doporučoval, aby autor svůj text přeložil do angličtiny a publikoval v zahraničí.

Kritik by samozřejmě mohl namítnout, že obraz, k němuž Samuel Zajíček dospívá, plně neodpovídá Plóťínovu vlastnímu pohledu. Na autorovu obranu lze říci, že si toho je dobře vědom a v práci dává jasně najevo, v čem jeho interpretace překračuje rámec Plóťínova myšlení a z jakých důvodů tak činí. Odchýlení od čistě historického výkladu tak není důsledkem toho, že by autor historického výkladu nebyl schopen, nýbrž je promyšlenou volbou. „Pokud totiž ani u mnohem moudřejších myslitelů, než je autor tohoto textu, nevedou pokusy o historicky věrnou rekonstrukci k uspokojivým výsledkům, může být snad přínosnější a zajímavější se z čistě historického rámce vymanit a na Plóťínovu filosofii spíše živě navázat“ (s. 9).

V případě práce o Plóťínovi je takovýto přístup neobvyklý zejména kvůli tomu, že novoplatonismus dnes nepatří k filosofickým směrům, které by byly současnými filozofy živě rozvíjeny, a jakýkoli pokus o podobné rozvíjení tak působí překvapivě. Pro mne osobně ale právě v tom spočívá obrovský přínos práce. Samuel Zajíček s v ní odvážil vstoupit na půdu, na niž dnešní filozofové běžně nevstupují, zkusil plóťínovskou metafyziku vzít vážně a promýšlet ji jako živý filozofický systém. V tomto ohledu jsou možná nejzajímavější jeho závěrečné úvahy (s. 89–91, 93) o tom, v jakém smyslu je látka ustavována individuální duší, ačkoli standardně je v platonismu chápána jako entita kosmická a veškerému smyslovému světu společná. Autorova odpověď již zřetelně překračuje rámec antického myšlení a směřuje k fenomenologické interpretaci Plóťína: to „my sami ustavujeme jednotu smyslového světa“, ba „touto specifickou, perspektivní jednotou jsme, ... naše bytí nelze oddělit od bytí světa (s. 90). „Individuální duše člověka není ze světa vydělena, naopak, sama je svým světem, sebeutváří se jako jeho jednota“ (s. 93). Jakkoli jsou tyto úvahy v práci jen letmo načrtnuty a nejsou jejím vlastním tématem, prokazují autorovu schopnost novoplatonismus promýšlet tak, aby nepůsobil jako podivný historický relikt, nýbrž jako inspirativní zdroj, který lze kreativně vztahovat k současnému myšlení. Něco podobného pokládám za vlastní cíl filozofie, a to i té historicky zaměřené. Samuel Zajíček ve své diplomové práci předvedl, že zabývání se novoplatonismem nemusí ani dnes představovat jen brilantní řemeslný výkon, který příslušnému akademikovi zajišťuje prestižní zaměstnání na univerzitě (jak to před pár lety na jedné proklovské konferenci za souhlasného přikyvování všech přítomných trefně vyjádřil jeden z přednášejících), nýbrž může i nadále představovat specifický způsob, jak pečovat o duši. Pevně doufám, že Samuel Zajíček bude v budoucnu tento svůj přístup dále rozvíjet.

Práce splňuje všechny nároky kladené na diplomovou práci, a proto ji navrhuji přijmout k obhajobě a hodnotím ji jako *výbornou*.